

Bericht over de rattenkoning en zijn hofhouding

Wie zich als burger ook citoyen voelt en daaraan het recht en de plicht ontleent om zich politiek te engageren komt dikwijls van de beroemde koude kermis terug. Want in al zijn naïviteit stapt de politiek geëngageerde een organisatie naar zijn gading binnen zonder te beseffen dat ook voor deze geldt wat in de hele samenleving een wet van Meden en Perzen schijnt te zijn: wees op je hoede want de ene mens is de ander een wolf. Helaas, en dat werd andermaal proefondervindelijk ondervonden, geldt dit ook voor een organisatie die *menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid* en *solidariteit* hoog in haar vaandel voert.

De ervaring laat verschillende gradaties zien. Op het moment dat je het rattennest voor het eerst betreedt, word je vanaf een afstand door de rattenkoning en zijn hofhouding besnuffeld. Welkom geheten zou een overdrijving zijn. Eigenlijk vorm je op zich al als aankomend actief lid een (potentiële) verstoring van de status quo. Als je je vervolgens niet door deze eerste ervaring ervan laat weerhouden door te gaan zullen de aanwezige ratten beginnen jouw aanwezigheid af te meten aan de bijdrage die je levert aan het algemeen nut van de organisatie, specifiek hoe nuttig je bent om de bestaande machtsverhoudingen in stand te houden. De rattenkoning is de hele dag met niets anders bezig en gebruikt daarvoor zijn hofhouding in machiavelliaanse zin. De kritische observator zal daarbij kunnen inzien dat het belang van de rattenkoning en het belang van de organisatie, laat staan de missie waarvoor deze organisatie ooit is opgericht niet noodzakelijk parallel hoeven te lopen en vaak zelfs strijdig met elkaar zijn. Op het moment dat dit inzicht de hogere echelons van de organisatie bereikt, loopt de rattenkoning ernstig gevaar en zal hij als *gestoken door een tarantella* rare sprongen maken.

De novice in de organisatie heeft na verloop van tijd de volgende keuze: zich te confirmeren aan de macht van de rattenkoning en de toegewezen plaats in de hofhouding in te nemen, af te zwaaien of de strijd aan te binden binnen de organisatie. Wie denkt dat er meer alternatieven zijn zal er uiteindelijk bedrogen uit komen. Iedere keuze heeft zijn voor- en nadelen.

Zich confirmeren wordt onmogelijk op het moment dat je in de gaten hebt dat de rattenkoning niet het belang van de organisatie dient maar slechts zijn eigenbelang. Waarbij het vaak gissen is waaruit dit eigenbelang eigenlijk bestaat: geld, macht, status, prestige of welke vorm van 'zelfrealisatie' dan ook. Op dat moment kun je of de strijd aangaan, om de organisatie weer op het rechte pad te krijgen (waarbij de rattenkoning eerst gedood moet worden) of je getroost je deze inspanning niet en verlaat de organisatie even snel als je gekomen bent. Maar van dit alles kun je ook onbewust zijn wat je tot een naïef instrument van de rattenkoning zou kunnen maken, een ongevaarlijke adept die zo nu en dan zijn nut mag bewijzen als voetvolk van de organisatie, als applausmachine, als verschijnsel in tenue wanneer het geldt o.a. de macht van het aantal aan de buitenwereld te tonen (actievoeren)... hier zijn vele vormen denkbaar.

Wanneer je echter wil dat de mens zijn door zichzelf veroorzaakte onmondigheid achter zich laat, wanneer je wilt dat een ieder in de organisatie zijn verstand gaat gebruiken zonder de leiding van een ander dan moet je de daartoe nodige organisatiestructuren scheppen. Organisatiestructuren die emancipatie mogelijk maken. Ieder voorstel in deze richting zal echter door de rattenkoning nauwlettend in de gaten worden gehouden en door leden van zijn hofhouding overeenkomstig worden bestreden. De rattenstreken zijn veelvuldig. Zo worden voorstellen die de rattenkoning niet zinnen door leden van de hofhouding weerkaatst in een soort reactie van Pavlov: je mag je eigen voorstel 'doen' (maar verwacht niet enig steun) en als het niet lukt: eigen schuld dikke bult. Demotie alom!

De succesvolle doorzetters wacht echter sterker geschat. Want een proces van rattigheid kan behoorlijk escaleren: *van heimelijke naar openlijke vijandigheid, van subtiele rattendacties tot het grovere werk van passeren, isoleren en het onderwerpen van mensen*. De ware rat gaat als vriend maar gedraagt zich als spion (“*Ik kom als spion!*”). Veel van het werk van de rat bestaat uit ‘human intelligence’, de werkzaamheden waar geheime diensten zich in hebben gespecialiseerd. (“*Hij is wellicht niet van de BVD, maar hij gedraagt zich wel zo*”). *Informatie verzamelen, infiltreren, regelmatig deze en gene uithoren* (er zijn altijd mensen die uit ijdelheid of uit rancune willen lekken) *je voordoen als iemand die te vertrouwen is, je als een professionele coach gedragen* (zeggen, iemand in zijn nieuwe functie te willen begeleiden).

Veel rattenwerk bestaat uit het *benutten van de zwakheden van de medemens ten eigen bate*. Hierin verschilt de rat van de therapeut. Iedereen heeft in zijn psyche wel een zwakke plek, een gril, een onhebbelijkheid, een gewoonte, een kinderlijke emotie of diepe angst, waardoor hij in autonomie te kort schiet en afhankelijk is van de buitenwereld. Als de rat die buitenwereld kan zijn, dan heeft hij de tegenstander in een goede greep. Zo kun je als rat van de behoefte aan status en prestige goed gebruik maken. Want mensen die voor dit belang gevoelig zijn, hebben voor de bevrediging ervan anderen nodig. Kun je hen in het openbaar prijzen, prijs ze dan! Kicken ze op beroemde mensen, breng hen ermee in contact! Willen ze complimenten, bestrooi hen er kwistig mee! Willen ze aanbidding, aanbid hen dan. Met andere woorden: hun zwakheden runnen! Maar train ze tegelijkertijd in het principe, dat voor wat ook wat hoort. Wellicht de meest rattige rattenstreek is als in een organisatiecultuur waar al deze behoeften – geprezen, gecompimenteerd en aanbeden worden – structureel gefrustreerd worden je misbruik maakt van het feit wanneer de ander des te harder om erkenning schreeuwt. Als je dit dan nog gaat combineren met de permanente dreiging van uitsluiting en isolatie, als straf op gedrag dat niet in je straatje past, en verwarmt met de geborgenheid van de groep wanneer dat wel het geval is, dan ben je al een heel eind op weg naar je alleenheerschappij als rattenkoning. Mocht dat niet baten dan rest je het ‘*besmet verklaren*’ van je tegenstander en diegene die met de (jouw) vijand ‘*heulen*’. Hiermee maak je onwillige elementen machteloos.

Een ander probaat middel is de ander macht te geven of te ontnemen door ze in- of uit te sluiten. Of: je sluit ze niet uit, maar je laat ze ook niet meedoen in de inner circle van overleg. Bij belangrijke processen als verandering en hervorming kun je een belangrijke sturende of juist afzijdige rol hebben. Je kunt agenda’s bepalen, mensen vleien en bedreigen. Je gaat met de stroopkwast rond en dan weer rammel je met de kettingen... desnoods ga je wapperen met regels, procedures, voorschriften, statuten en wet- en regelgeving.

De rat (-tenkoning) staat een heel arsenaal aan middelen ter beschikking: je kan de ander *omkopen, de pas afsnijden, zijn zwakheden runnen* (zie boven), *vernederen* en *ondermijnen*. Via anderen, waaronder je hofhouding, maak je gebruik van wapens als *fronten kiezen, lobbyen, bewijzen verzamelen, slachtofferen, lekken en roddelen*. Zelf werk je door het verkrijgen van zelfkennis aan je *reputatiemanagement, vernietig alle sporen*, ben je *onvoorspelbaar* en *lieg je zo nu en dan de waarheid*. Voor wie het van dichtbij heeft meegemaakt zullen na lezen van dit bericht de schellen van de ogen doen vallen. Overeenkomsten met levende of dode personen zijn dan ook bedoeld en onvermijdelijk.

In zijn **Bericht aan de rattenkoning** schreef Harry Mulisch: *Men mag nooit een mens met een dier vergelijken, want dat is altijd beledigender voor het dier dan voor de mens. Een rat bij voorbeeld is schadelijk en verspreidt de pest, maar dat is bagatel naast wat de mens is en*

verspreidt. Een rat is ook een buitengewoon intelligent dier, zoals door talloze labyrintproeven is aangetoond. In Nederland leeft ongeveer op ieder mens één rat. Soms ziet een boer ergens een dode rat liggen, maar als hij hem te voorschijn trekt, komt er nog een heel stel ratten mee, ook dood in dat geval. Hun staarten zitten tot een onontwarbare knoedel in elkaar geknoopt; röntgenfoto's tonen aan, dat zelfs de wervels zijn vergroeid.... Vroeger dacht men dat de rattenkoning met een gouden kroon op troonde op een klont volkomen in elkaar gegroeide ratten; in de Amsterdamse werkelijkheid van 2010 – waarop dit bericht immers verwijst – gaat het in werkelijkheid om een hulpeloze ongelukkige groep die door anderen in leven wordt gehouden, zolang het duurt.